Provincie Noord-Holland

Advies aan Provinciale Staten

T.b.v. Statenvergadering d.d. **4 februari 2019**
Commissie **Economie, Energie en Bestuur**
Datum commissievergadering **21 januari 2019**

Onderwerp: Voordracht 15: Rapport diverse Rekenkamers inz. Energietransitie

Uw contactpersoon
M.C.A. de Zwart
AD/STG

Doorkiesnummer 023-514 3756
zwartm@noord-holland.nl

29 januari 2019

De commissie Economie, Energie en Bestuur adviseert om de voordracht te agenderen voor de PS-vergadering van 4 februari 2019.
Een meerderheid van de commissie onderschrijft de aanbevelingen uit het rapport. CU/SGP en CDA hebben aangegeven tijdens de commissiebehandeling een amendement te overwegen ter concretisering van de aanbevelingen.

Voor de discussie/vragen in de commissie: zie hieronder het uittreksel uit het conceptverslag commissie EEB 21 januari 2019.

6.b. Voordracht Rapport diverse Rekenkamers inz. Energietransitie

Dhr. **Van Mekel** en mw. **Bijkerk** van de Randstedelijke Rekenkamer sluiten aan.

De **voorzitter** geeft het woord aan de hr. **Mekel** voor een korte toelichting op het rapport. Daarna kunnen commissieleden vragen stellen aan de opstellers van het rapport.

Dhr. **Van Mekel** geeft een korte toelichting op het rapport. Het was een bijzondere situatie omdat de vijf rekenkamers die op provinciaal niveau actief zijn, het inventariserende onderzoek in 12 provincies gezamenlijk hebben uitgevoerd. Er is geen waardeoordeel gegeven aan de resultaten per provincie in vergelijking met overige provincies. Een aantal zaken valt op. De doelstellingen van de provincies zijn ambitieus. Voor Noord-Holland gaat het om 14% hernieuwbare energie in 2020. De cijfers van 2016 tonen dat er 6% is gerealiseerd en in 2050 moet dat 100% zijn. Overigens lopen deze cijfers achter bij de actualiteit maar de provincie doet er alles aan om de cijfers actueel te houden. Er moet nog het nodige gebeuren om deze ambities te realiseren, maar men moet zich realiseren dat de effecten vertraagd in beeld komen. De verantwoording van het publieke geld is conform BBV, maar niettemin was het moeilijk om de provincies te vergelijken op het gebied van de beschikbare middelen, want de provincies starten vanuit verschillende posities, de middelen worden op verschillende manieren besteed (in diverse soorten fondsen) en in verschillende programma's. Geadviseerd wordt om de terminologie te harmoniseren, omdat anders moeilijk aan te tonen is wat de inspanningen van de provincies in 2050 hebben opgeleverd. Uit het onderzoek komt naar voren dat de provincies een belangrijke rol spelen bij de energietransitie, maar zij zijn niet de enige. Het speelveld verandert voortdurend, daarom moet er een balans zijn tussen sturen op doelen en het vertrouwen geven aan partners. De aanbevelingen zijn voor de 12 provincies algemeen geformuleerd maar GS geven in hun reactie aan deze grotendeels te onderschrijven. Een aantal wordt al uitgevoerd. In IPO-verband zal een aantal aanbevelingen gezamenlijk worden opgepakt. De rekenkamers hebben het voornemen om de energietransitie bijvoorbeeld een keer per bestuursperiode te evalueren.

Vragen aan de Randstedelijke Rekenkamer:

Dhr. **Bouberg Wilson** (ONH) vraagt of de rekenkamers zich kunnen vinden in de specifieke reactie van GS op de algemene aanbevelingen.

Dhr. **Van Mekel** kan zich vinden in de reactie van GS van Noord-Holland. De reacties van alle provincies geven voor de rekenkamers geen aanleiding om hierop nog een keer inhoudelijk te reageren.

Dhr. **Gringhuis** (GL) vraagt of gezien het vertraagde effect van de cijfers, pas in 2022 bekend is of de doelstelling van 2020 is gerealiseerd.

Dhr. **Van Mekel** constateert dat de laatste cijfers die voor het onderzoek in 2018 beschikbaar waren, dateren van 2016. Die vertraging vormt ook voor de provincies een probleem. Er worden in Noord-Holland extra inspanningen verricht om de cijfers te actualiseren maar dat is op dit moment nog niet mogelijk. De verwachting is dat dit zal verbeteren, want ook de Klimaatmonitor wordt verder doorontwikkeld.

Commissiebehandeling:

Dhr. **Klein** (CU/SGP) dankt voor het opstellen van het rapport, maar de vraag is hoe de follow-up plaatsvindt. Het lijkt enigszins gemakkelijk om de aanbevelingen van GS aan PS zo maar over te nemen, want het gaat juist over de concrete invulling. Misschien is het wenselijk om de aanbevelingen van de rekenkamer aan de nieuwe Staten voor te leggen en nader te concretiseren. In dat kader wordt de rekenkamer gevraagd naar ideeën voor een concrete vertaling. De reactie van GS is overwegend positief, maar er is wel een aantal voorbehouden gemaakt en wanneer alle provincies hiertoe overgaan, dan wordt het doel van het rapport ondergraven. Het eerste voorbehoud wordt bijvoorbeeld gemaakt bij het doorrekenen van de effecten van de afzonderlijke instrumenten. GS stellen voor om eerst een expert judgement te laten uitvoeren. De CU/SGP verzoekt GS nadrukkelijk om waar mogelijk, de resultaten wel door te rekenen zodat er enig zicht ontstaat want anders lijken de aanbevelingen nutteloos te zijn. Het is positief dat aanbeveling 4 wordt overgenomen. Bij aanbeveling 7.b. wordt ook een voorbehoud gemaakt, dit betreft de omvang van hernieuwbare energie als percentage van het finale energieverbruik, omdat het geen doel op zich is. Dat is ook zo, maar niettemin lijkt het nuttig om deze omvang vast te stellen en te vergelijken. Daarom worden GS verzocht deze informatie wel aan te leveren.

Mw. **De Meij** (50plus) vindt het rapport erg complex om te lezen. Zij mist concrete voorstellen in het rapport. Uit artikelen in de pers blijkt dat een aantal provincies nu al niet kan voldoen aan bijvoorbeeld het opslaan en doorleveren van elektriciteit. Hoe is deze stand van zaken in Noord-Holland? Niet alle uitgangspunten van de provincies zijn hetzelfde, dus hoe kunnen deze dan met elkaar worden vergeleken? Het is niet duidelijk wat het ontwerpbesluit precies inhoudt.

Dhr. **Gringhuis** (GL) vond het ook een ingewikkeld stuk. Hij sluit aan bij de CU/SGP dat PS hun rol moeten bepalen. Daarom wordt punt d. onderschreven, PS nemen de ambassadeursrol op zich. Hij vraagt GS of het mogelijk is om de cijfers over de doelstellingen in 2020 eerder aan te leveren dan pas in 2022.

Dhr. **Bouberg Wilson** (ONH) meent dat het algemene probleem is dat de opgaven aan de voorkant niet helder zijn en of de te nemen acties bij elkaar opgeteld de doelstelling wel gaan realiseren. Daarbij komt dat de taakstellingen misschien gewijzigd worden omdat de problematiek groter is dan nu wordt verondersteld. Niettemin moeten er wel afspraken gemaakt worden. Voorgesteld wordt om op basis van uniforme landsdekkende uitgangspunten de provinciale taakstelling te bepalen, die overigens weer geactualiseerd moet worden wanneer ontwikkelingen daar aanleiding voor geven. Op basis van de provinciale taakstelling kan besloten worden over de inhoud en actualisatie van de regionale energiestrategie voor de provincie. In de regionale energiestrategieën kunnen de ambities en kaders voor de korte en lange termijn vastgelegd worden voor het optimaal faciliteren van het realiseren van productiedoelstellingen. Na actualisatie van de ambities en kaders dient op basis van actuele procesinformatie geborgd te worden dat bijsturen waar nodig tijdig kan plaatsvinden. Dan ontstaat er een kader om ondanks alle bestaande onzekerheden snel en adequaat te kunnen reageren. Het feit dat de reactie van GS wordt gedeeld door de rekenkamers wordt toegejuicht.

Mw. **Klaassen** (D66) dankt de onderzoekers voor het gedegen werk, mede namens de leden van PvdD en de PvdA als vooruitgeschoven post voor de Randstedelijke Rekenkamer. Het rapport is inderdaad complex, mede omdat er heel veel informatie wordt aangeboden. Daarom wordt aangesloten bij het eerdere verzoek van commissieleden om een meer concrete formulering. Het is niet de bedoeling dat er een wedstrijdelement ontstaat tussen provincies, maar zo voelde het wel een beetje bij het lezen van de tekst. Erkend wordt dat het soms kan helpen om de ambities op te krikken. PS is nog niet echt aangehaakt bij de regionale strategieën

om te beoordelen of de processen goed georganiseerd zijn en of de juiste partijen aan tafel zitten. De regionale strategieën moeten binnen 6 maanden nadat het klimaatakkoord is ondertekend, in concept afgerond zijn. Daarom is D66 benieuwd naar de voorstellen van de twee programmamanagers in Noord-Holland die hopelijk het advies concreter maken. Verzocht wordt om hier meer procesinformatie over te ontvangen zodat PS hun rol als ambassadeur kunnen spelen en kunnen beoordelen of de stakeholders goed zijn aangesloten. Om het draagvlak voor de energietransitie te laten groeien dienen alle partijen tijdig aangesloten te zijn.

Mw. **De Meij** (50plus) vraagt hoe geconcludeerd kan worden dat er veel meer draagvlak ontstaat.

Mw. **Klaassen** (D66) heeft gezegd dat de procesinformatie en de betrokkenheid van stakeholders nodig zijn om te kunnen borgen dat partijen op tijd zijn aangehaakt, zodat er kan worden gewerkt aan een groot draagvlak.

Mw. **De Meij** (50plus) vraagt of de burgers hierbij meegenomen worden.

Mw. **Klaassen** (D66) bevestigt dit. Dit is vergelijkbaar met de procedure bij de Omgevingsvisie.

Dhr. **Zoon** (PvdD) dankt voor het nuttige rapport van de rekenkamers en de positieve reactie van GS op de aanbevelingen. Het rapport stelt dat de provincie Noord-Holland streeft naar een goede mix van duurzame energie, maar de vraag is wat een goede mix is, aangezien een belangrijk deel van de mix afkomstig is van grootschalige kap van bossen en verbranding van bomen. In 2019 zal Nederland tot de 5 grootste houtpelletgebruikers/leveranciers van de wereld behoren. De inzet zal zeker zijn om alleen duurzaam gekapt hout te gebruiken, maar iedereen weet dat dit niet mogelijk is. De provincie blijkt het principe food before fuel te hanteren, maar dit zou vervangen moeten worden door nature before fuel. De energietransitie gaat over de overgang van een fossiele eindige vervuilende energiebron voor bedrijven naar een onuitputtelijke schone energiebron voor iedereen. Het concept van sociale windmolens van Urgenda geeft de mogelijkheid om lokaal te investeren in duurzame energie en dat raakt aan de kern van de energierol van de provincie. Daarom dienen GS het vergunningsbeleid voor kleine en sociale windmolens te versoepelen voor een transitie naar eerlijker lasten voor de burgers. Partijen die hierbij betrokken moeten worden, zijn bewonersgroepen, agrariërs en organisaties zoals Urgenda. GS houden een voorbehoud bij aanbeveling 6, indicator finaal energieverbruik als percentage van 1990. Die reactie is opvallend te noemen. Willen GS ervoor zorgen dat deze gegevens en cijfers toch boven tafel komen?

Dhr. **Haijen** (SP) bedankt de rekenkamer voor het rapport. Na de inhoudelijke invulling van de regionale energiestrategieën door alle betrokken partijen zal een meer concreet programma ontstaan. Het rapport vergelijkt instrumenten die de verschillende provincies inzetten en een van die instrumenten kan een Energiefonds zijn. In Noord-Holland bestaan al meerdere van dergelijke fondsen, zoals het innovatiefonds Noord-Holland en een programma Investeringsgereed Innovatief mkb Noord-Holland. De SP is groot voorstander van het inzichtelijk maken van hoe het geld van de fondsen bijdraagt aan de energietransitie, dus die aanbeveling wordt van harte onderschreven. De verschillende vormen van energiefondsen worden zeker gesteund, omdat deze collectieve oplossingen mogelijk maken. Helaas ligt het zwaartepunt op dit moment bij het bedrijfsleven en op de aanbodkant bij innovatiesubsidies voor bedrijven. Het is vanzelfsprekend dat provincies van elkaar leren, daarom wordt de betreffende aanbeveling zeker onderschreven.

Mw. **Bezaan** (PVV) bedankt de rekenkamer voor het rapport. De energietransitie is kostbaar en zal leiden tot gigantisch hoge rekeningen voor de burgers, terwijl er amper een noodzaak voor is. Het idee dat de provincie invloed kan uitoefenen op het mondiale klimaat is een vorm van grootheidswaanzin. Daarom ziet de PVV geen enkele rol weggelegd voor de provincie bij de energietransitie.

Mw. **Lagerveld** (VVD) bedankt de rekenkamer voor het rapport. Het is inmiddels duidelijk geworden dat het landelijk concept klimaatakkoord dat nu wordt doorgerekend, voor de Noord-Hollandse burgers mogelijk veel geld gaat kosten. Daarom is ook de VVD Noord-Holland voorstander van realisme in de aanpak van de energietransitie. Rekening houden met het draagvlak in de samenleving moet ook bij het provinciale klimaataanpak prioriteit hebben. Hoe gaat de gedeputeerde het draagvlak in Noord-Holland de komende periode realiseren?

Dhr. **Klein** (CU/SGP) vraagt zich af hoe de VVD nu al kan weten dat de kostenverdeling gaat leiden tot veel kosten voor de burger en dat de verdeling niet eerlijk zal plaatsvinden. De verdeling is nog helemaal niet bekend.

Mw. **Lagerveld** (VVD) weet inderdaad nog niet hoeveel geld het gaat kosten, maar het is duidelijk dat de transitie erg duur wordt. De VVD is positief over de aanbevelingen van de rekenkamer aan PS en over de reactie van GS. De VVD zal de komende jaren bijdragen aan een gezamenlijke aanpak van de energietransitie met het nieuwe college, draagvlak creëren en het stellen van de juiste kaders voor de beleidsagenda energietransitie 2020 en verder. GS worden verzocht rekening te houden met het in ontwikkeling zijnde draagvlak in de samenleving en PS voldoende gelegenheid te geven om mee te denken, juist in het vervolgproces. De energietransitie vraagt naast een coöperatief proces, ook om een transparante en flexibele aanpak en daar hoort een luisterend oor van een kritisch meedenkend PS zeker bij. Graag een reactie van de gedeputeerde hierop. De aanbeveling aan GS om PS over een jaar te informeren over de verwerking van de aan hun adres gedane aanbevelingen wordt onderschreven. In hoeverre wordt naast de uitkomsten van de klimaattafel ook het programma van de RES'en verwerkt in de routeplanner 2050? Voor het draagvlak is van belang dat op programmaniveau het college samen met andere spelers in het veld tot een betrouwbare doorrekening van de ingezette instrumenten gaat komen en PS hierover regelmatig informeren. Kan de gedeputeerde zich inzetten voor de maximale mogelijkheden? Aanbeveling 5 om aan te sluiten bij het landelijk monitoringssysteem, wordt omarmd door GS en dat wordt toegejuicht, want bij de introductie van het eigen regionale monitoringssysteem is al gewezen op het nut hiervan. Daarom is het goed te zien dat deze lijn in de praktijk nader invulling krijgt. Welke budgettaire gevolgen ontstaan er voor de portefeuille van de gedeputeerde?

Mw. **Doevendans** (PvdA) vraagt zich af hoe men ervoor kan zorgen dat het proces zo vloeiend mogelijk gaat verlopen gezien alle ontwikkelingen en verschillende invloeden met allerlei effecten. Er zijn allerlei deskundige partners en experts betrokken, maar PS is het kaderstellende orgaan. Hoe kunnen PS tijdig aanhaken en bijsturen zodat de juiste kaders worden meegegeven die ontwikkelingen niet tegenwerken? PS moeten goed aangehaakt zijn bij de ontwikkelingen, mede met het oog op allerlei verschillende initiatieven en innovaties die ontstaan richting 2050. Hoe kan het proces zo vloeiend mogelijk verlopen en kan er naar aanleiding van het klimaatakkoord nog geschoven worden met de aanbevelingen en inbreng van PS?

Mw. **De Meij** (50plus) vindt het logisch dat eerst moet worden afgewacht wat de uitkomsten van het klimaatakkoord zijn en wat het de burgers gaat kosten en pas dan komt de kaderstellende rol van de provincie en de monitoring aan de orde.

Mw. **Doevendans** (PvdA) wil niet wachten met het nemen van initiatief. Zij benadrukt de noodzaak van een eerlijke verdeling tussen bedrijfsleven en burgers. Aan het begin van deze coalitieperiode is men hiermee gestart, er zijn allerlei fondsen in het leven geroepen die worden gecontinueerd. Ook die ontwikkelingen moeten gemonitord blijven worden en aangescherpt waar nodig.

Mw. **De Meij** (50plus) vindt de PvdA en CU/SGP erg naïef, want uit allerlei reacties van burgers in de afgelopen periode blijkt veel onrust te bestaan over de enorme toename van de energiebelasting sinds 1 januari jl. en het feit dat de industrie vooralsnog geen of slechts een minimale bijdrage gaat leveren aan het klimaatakkoord. De burgers zijn straks de sigaar, dat is duidelijk.

Dhr. **Klein** (CU/SGP) heeft nog geen enkele partij gehoord die voorstander zou zijn van een oneerlijke verdeling van de kosten van de energietransitie. Iedereen is ervan overtuigd dat de kosten eerlijk moeten worden verdeeld. Als men nu als provincie niets doet, dan worden de burgers straks met nog grotere problemen opgezadeld. Er moet nu actie worden genomen.

Mw. **Doevendans** (PvdA) sluit zich aan bij de CU/SGP. De landelijke PvdA wil juist de heffing bij de bedrijven neerleggen, daarom wordt gerekend op een eerlijke verdeling. PS moeten de kaders stellen ook na het klimaatakkoord, maar gezien de complexiteit moeten PS hun kaderstellende rol nog nader definiëren. Het is van belang om voortvarend door te gaan, maar de organisaties mogen niet door de provincie geblokkeerd worden bij het realiseren van de stip op de horizon in 2050.

Dhr. **De Kam** (CDA) vindt het goed om aan het einde van deze Statenperiode terug te kijken naar de duurzame ambitie en daadkracht van de coalitie. In het rapport zijn de middelen die de provincie ter beschikking heeft gesteld, niet bij elkaar opgeteld, maar uit de optelling die hijzelf gemaakt heeft, blijkt dat inmiddels 150 miljoen euro beschikbaar is gesteld voor de energietransitie. Noord-Holland wendt de middelen vooral aan als vliegwiel voor innovatie, waardoor de impact vele malen groter is dan de concrete investering. De actualiteit van de data is net als in de energiemonitor pilot van vorig jaar achterhaald. Kan de ambitie om in 2020 14% van de benodigde energie duurzaam op te wekken gehaald worden? Daarvoor zou

14% van 250 PJ duurzaam opgewekt moeten worden. In 2016 zat men rond 15 PJ. Wordt de gerealiseerde 685,5 MW wind op land meegenomen in dit getal? Ligt men op koers voor het tussendoel van 14% in 2020? Hoe kijkt de gedeputeerde naar het formuleren van concrete tussendoelstellingen voor de relatief korte termijn met het oog op de doelstellingen op lange termijn tot 2050, met uitzondering van de tussendoelen van 14% in 2020 en 16% in 2023? Het ligt voor de hand om met de tussendoelen aan te sluiten op de ijkmomenten van het Rijk op basis van de Klimaatwet, een klimaatplan per 5 jaar. Hoe kijkt de gedeputeerde hiernaar? Is het inderdaad de bedoeling dat de provincies het eigen energieverbruik duurzaam gaan opwekken? Is de rol van de provincie in het klimaatakkoord helderder geworden in het gepresenteerde ontwerp Klimaatakkoord?

Dhr. **Van Mekel** meldt dat aan PS één aanbeveling is gegeven en die richt zich op hoe de volksvertegenwoordiging kan omgaan met netwerksturing. Het is niet eenvoudig om hier concreet invulling aan te geven, omdat de rekenkamer niet op de stoel van de volksvertegenwoordiging wil gaan zitten. Wel is gesignaleerd dat er na de tweede wereldoorlog een plangeleide periode ontstond (de overheid maakte plannen die werden uitgevoerd), maar dat is in toenemende mate niet meer het geval. De provincie is niet de alleenbepaler in de energietransitie, daarom moet er in het speelveld sturend worden geopereerd. Om de doelstellingen te bereiken moet daarom samengewerkt worden met andere partijen in het kader van proceslegitimiteit. Hierbij spelen de regionale energiestrategieën een grote rol. Hieraan kunnen PS samen met GS doelstellingen meegeven zonder alles dicht te regelen, want er moet ook rekening gehouden worden met de wensen van de andere partners.

Dhr. **De Kam** vraagt hoe de doelstellingen nader geconcretiseerd kunnen worden.

Dhr. **Van Mekel** antwoordt dat er een concrete doelstelling is geformuleerd, namelijk 100% hernieuwbare energie in 2050. Het gaat om de weg naar het realiseren van deze doelstelling in 2050. Daarom wordt geadviseerd aan te sluiten op de ijkmomenten van bijvoorbeeld het Rijk (2020, 2023, 2030, 2050). Daarmee kan men de vinger aan de pols houden. Voor de realisatie van 685,5 MW Wind op land in Noord-Holland wordt verwezen naar figuur 13, pagina 54 van het rapport, waarin de stand van zaken van wind op land 2017 vermeld staat.

Dhr. **Klein** (CU/SGP) vraagt naar de gevolgen van de voorbehouden die gemaakt worden door de colleges van de diverse provincies.

Dhr. **Van Mekel** meldt dat er voldoende goede wil en dynamiek is bij de provincies, maar de echte kracht moet wel komen uit IPO-verband omdat provincies het in hun eentje niet gaan redden.

Gedeputeerde **Van der Hoek** benadrukt dat vandaag enkel de inhoud van het rapport voorligt en niet de aanpassing of versnelling van het beleid. Het gaat nu om de vraag hoe de provincies elkaar kunnen versterken en wat zij zelf kunnen doen. De provincie is een van de vele spelers in het veld, dus de provincie bepaalt niet alles zelf. In de routeplanner staat aangegeven wanneer de stand van zaken wordt getoetst en ook wordt de periodieke staat en voortgang van de energietransitie voorgelegd. Besluitpunt 2: GS stellen voor dit punt te koppelen aan de monitoringssystematiek van de nieuwe beleidsagenda, afgestemd op het klimaatakkoord. Daarbij kan worden ingegaan op de aanbevelingen, reden waarom een extra rapportagemoment overbodig lijkt. De voorbehouden van GS zien vooral op de beperkingen in de al of niet tijdige uitvoerbaarheid van maatregelen. GS trachten zoveel mogelijk door te rekenen, maar soms ontbreken daar de juiste instrumenten voor. Agendapunt 7.b., 1990: De cijfers zijn echt niet beschikbaar en er is geen mogelijkheid om deze eerder op tafel te leggen. Het concreter maken van de kaders en doelstellingen gebeurt aan de hand van de RES'en die worden voorgelegd aan PS. Daarmee hebben PS gelegenheid om aanpassingen in de uitvoering door te voeren en maatregelen concreter te maken.

Dhr. **Bouberg Wilson** (ONH) heeft een procesgang aan de voorkant geschetst om tijdens de rit tot bijstelling van de kaders te komen, omdat op dit moment de doelstelling van de (wellicht extra) taakstelling van het Klimaatakkoord nog niet bekend is.

Gedeputeerde **Van der Hoek** bevestigt dat het proces nog open ligt en er zijn nog veel vragen die beantwoord moeten worden. Na vaststelling van het klimaatakkoord zal er voor PS een traject volgen om uiteindelijk tot besluitvorming te komen. Het is bijzonder dat een aantal partijen nu al weet dat de kosten voor de burgers enorm gaan oplopen, want het ontwerp Klimaatakkoord moet nog definitief vastgesteld worden. Bovendien heeft het IPO een eerlijke lastenverdeling als randvoorwaarde gesteld om door te praten. De verdeling van de kosten is nog steeds onderwerp van gesprek en dit zal steeds opnieuw een belangrijk

punt zijn in de reactie aan Den Haag. Er zal ook een bestuurslastenonderzoek volgen om de kosten van de taken voor de provincie voor de energietransitie te bepalen. Eerst moet de doorrekening van het klimaatakkoord bekend zijn alvorens een oordeel gevormd kan worden. De budgettaire gevolgen van de aansluiting bij de landelijke monitor kunnen nu nog niet geschetst worden, dat wordt onderdeel van de uitwerking. Los van wat er rond het klimaatakkoord speelt, is er al veel beleid geformuleerd om de doelstellingen te halen en dat beleid wordt gewoon doorgezet, overigens wel in samenhang met het klimaatakkoord. Uiteindelijk is het criterium losgelaten dat de provincies voor hun eigen energieopwekking moeten zorgen. De provincie speelt diverse rollen, aanjagen en faciliteren en innovatie bevorderen maar gelijktijdig moeten de afspraken uit het klimaatakkoord gehandhaafd worden. Deze diverse rollen zullen wellicht altijd blijven bestaan.

Tweede termijn

Mw. **Bezaan** (PVV) meldt als voorbeeld van een oneerlijke lastenverdeling dat er voor 2050 6 miljoen huizen van het gas moeten worden gehaald waarvan de kosten 18.000 euro per woning bedragen. In december 2018 hebben 24 onderzoekers en experts een manifest opgesteld waarin een ander oordeel over het klimaatakkoord wordt gepresenteerd. Wellicht kan de gedeputeerde daar ook kennis van nemen om tot een meer genuanceerd oordeel te komen.

Dhr. **Klein** (CU/SGP) vraagt of de PVV ervan op de hoogte is dat de ondertekenaars van dit manifest geen klimaatwetenschappers zijn en dat degenen die zich professor noemen, allemaal gepensioneerd zijn.

Mw. **Bezaan** (PVV) meent dat wanneer mensen gepensioneerd zijn, zij nog wel degelijk van waarde kunnen zijn voor de maatschappelijke discussie. Emeritus hoogleraar Kees de Lange is een natuurkundige en geen klimaatkundige, maar ook in de natuurkunde heeft men te maken met natuurwetten.

Mw. **Klaassen** (D66) vraagt hoe de PVV dan de verwarming van huizen in 2050 voor zich ziet.

Mw. **Bezaan** (PVV) heeft een voorkeur voor de toepassing van thorium voor de verwarming.

Dhr. **De Kam** (CDA) wil nog even nadenken over het formuleren van een voorstel en/of opdracht voor de nieuwe PS.

Mw. **Lagerveld** (VVD) vraagt of GS kunnen kijken wat wel mogelijk is in het kader van het opstellen van betrouwbare doorrekeningen met het oog op het creëren van draagvlak.

Dhr. **Klein** (CU/SGP) vindt het een goede suggestie van het CDA om het iets explicieter te maken. De uitleg van de rekenkamer over de uitvoering van netwerksturing is helder. Naast het overnemen van de aanbevelingen in de voordracht kunnen de nieuwe PS samen met de nieuwe GS een plan opstellen om de netwerksturing te realiseren.

Mw. **De Meij** (50plus) weet nog niet of zij het voorstel kan steunen, omdat de uitkomsten van het klimaatakkoord op dit moment nog niet bekend zijn.

Gedeputeerde **Van der Hoek** heeft het onderzoek van de 24 wetenschappers gelezen en er kennis van genomen, maar zijn bezwaar bij het voorbeeld van de PVV is dat er een generiek bedrag van 18.000 euro wordt genoemd dat de aanpassing van de huizen voor iedereen gaat kosten, terwijl het bij verduurzaming juist om maatwerk gaat want elke woning is anders. Bovendien is het niet juist dat er aan de voorkant wordt uitgegaan van het feit dat het niet betaalbaar is. Bovendien is reeds erkend dat de betaalbaarheid en de lastenverdeling terechte zorgpunten zijn. Daarom wil het IPO eerst de doorrekening van alle maatregelen afwachten en er dan pas een oordeel over vormen want de lastenverdeling is een zwaarwegend punt. In antwoord op de vraag van de VVD wordt verwezen naar het antwoord van GS over de doorrekenbaarheid.

De **voorzitter** constateert dat de voordracht wordt doorgeleid naar PS.